

учасниками сучасних телекомунікаційних технологій з дотриманням заходів конспірації, використання зашифрованих мережевих ресурсів, псевдонімів і кодових слів.

Наприклад, класичний спосіб збуту наркотичних засобів на сьогодні здійснюється шляхом залишення «закладок», так звані тайники, що передбачає організацію безконтактного збуту, коли координація діями і обмін інформацією співучасниками, а також з замовником здійснюється за допомогою телекомунікаційних мереж і мобільних додатків, таких як Telegram, Viber, WhatsApp, Jabber і т.д. Правоохоронні органи не завжди мають можливості оперативно відслідковувати координаційні вказівки організаторів незаконного обігу наркотиків, та свою чергу це ускладнює отримання інформації, яка на стадії попереднього і судового слідства могла б стати ключовим доказом причетності осіб до злочинної діяльності. Наприклад, розробники месенджера WhatsApp використовують технологію наскрізного шифрування, яка не дозволяє нікому іншому, включно з організацією WhatsApp, прочитати надіслані повідомлення. Ще більш потужні алгоритми захисту інформації використовуються в месенджері Telegram. Крім шифрування месенджер Telegram має функцію «секретний чат», повідомлення в якому видаляються автоматично в залежності від часу, встановленого користувачем, на серверах Telegram листування теж не зберігається. Таким чином, інформація, передана між співучасниками незаконного обігу наркотиків надійно захищена і недоступна для правоохоронних органів.

Розповсюдження наркотиків шляхом залишення «закладок» є універсальним способом збуту. Покупець обирає необхідний для себе «товар», для оплати товару отримує банківські реквізити, номер телефону або здійснює оплату за допомогою електронних коштів. Закладчик приховує у тайнику заздалегідь розфасовані наркотичні засоби в різних місцях (у землі, у кущі, під каменем тощо) і після одержання грошових коштів вказує (опис місця або відмітка на карті, передача фото) покупцю на місце знаходження наркотику. Таким чином, при передачі наркотику збувальник уникає безпосереднього контакту з покупцем.

Отже, схема продажу наркотиків через Internet побудована так, що покупець і продавець уникають будь-яких візуальних контактів з метою ускладнення процесу їх викриття та подальшого доказування у кримінальному провадженні. Варто зазначити, що в організованих групах є певні внутрішні правила, яких дотримуються всі учасники, наприклад не відповідають на незнайомі телефонні номери, всі листування проходять в закритих месенджерах, найчастіше між собою спільники не знайомі, дотримуються суворих правил конспірації.

Одержано 21.02.2019

УДК 343.241(477)

Дмитро Васильович КАМЕНСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри правознавства

Бердянського державного педагогічного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОЗНАКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА США: У ПОШУКАХ СПІЛЬНОГО І ВІДМІННОГО

В зарубіжній юридичній науці висловлюється точка зору про те, що перша задокументована згадка про білокомірцевий злочин у системі загального права датована ще XV ст. і мала місце в Англії, де в 1473 р. було ухвалено спеціальний закон для протидії випадкам розкрадання спеціально ввіреного перевізнику майна. Цей акт став реакцією тогочасного законодавця на випадки викрадення вовни особами, які її перевозили на замовлення власників.

У Сполучених Штатах, так само як і загалом у країнах Західної Європи увага суспільства до економічних за своїм змістом злочинів почала приділятися значно пізніше – безпосередньо на фоні індустріальних революцій. Із часом, оскільки окремі приватні компанії становились більш успішними, вони отримували реальну можливість відтіснити конкурентів і таким чином встановлювати монопольне становище на тому чи іншому ринку товарів і послуг. Як наслідок, корпоративна жадібність новостворених монополій призвела до необґрунтованого зростання цін, що не могло не турбувати широкий загал, який, у свою чергу, тиснув на державу з метою законодавчого втручання [1].

Ще у далекому 1783 р., коли Сполучені Штати тільки-но отримали свою незалежність від Британської Імперії і, відповідно, одержали *carte blanche* на розвиток своєї, тепер уже незалежної, економіки, англійський вчений-правник Джеймс Бланд Бурджес дуже влучно (й понині актуально) охарактеризував комерцію і обман, бажання заробляти і спокуси швидкого, однак нелегального збагачення. Він написав, що велика і очевидна важливість комерції в цій країні була достатньою причиною для занепокоєння законодавця в частині її утвердження та охорони. Однак коли основи комерції були нарешті запроваджені в державі, сама природа торгівлі зумовила необхідність ухвалення законів для того, щоб регулювати і стримувати її. Жодна людина не вдається до комерції інакше як із спонукань збагачення. Однак серед багатьох людей, які, таким чином, переслідують одні й ті самі цілі, далеко не всі є однаково чесними. Можливості для того, щоб швидко стати заможним, є дуже різноманітними і дуже привабливими для того, щоб чинити їм рішучий опір. Кращі чоловіки можуть спокуситися ними, то нечесні люди будуть охоче приймати їх. Чим більш розмитою, нерегульованою є наша торгівля, тим частіше будуть виникати подібні можливості. Там, де вони не існують, винахідливість і розпуста будуть їх створювати. Відповідно, щоб запобігти спокусам проти цієї важливої людській діяльності, щоб утримати і перемогти підприємства шахрайського типу, досвід вказує на потребу в ухваленні позитивних і суворих законів [2, с. 189–190].

Наведене понад двісті років тому висловлювання зберігає, на моє переконання, свою актуальність і понині, спонукає нас абстрагуватись, принаймні на деякий час, від конкретних кримінальних справ і серйозно замислитись над системними причинами вчинення економічних злочинів, над ефективними юридичними механізмами протидії ним, так само як і над надійними заходами попередження нових форм зловживань у сфері економіки.

Показово, що у своїй монографії, присвяченій проблемам кримінальної відповідальності за господарські злочини, І. А. Клепицький позитивно характеризує американське федеральне законодавство про відповідальність за економічні злочини, у т. ч. раннє законодавство. Зокрема, характеризуючи антимонопольний Акт Шермана, ухвалений у США ще у 1890 р., науковець слушно звертає увагу на наявність у ньому безпосередньо охоронюваного блага – а саме обмеження торгівлі чи комерції. Наразі це вже «повноцінний» господарський злочин, оскільки законодавець усвідомлює необхідність регулювання та охорони саме господарських відносин [3, с. 7].

У порівняльному аспекті наведені в попередніх абзацах міркування спонукають звернутись до доречного висловлювання однієї вітчизняної дослідниці, яка пише про те, що економічна система України наразі є надзвичайно складним інтегрованим об'єктом правового регулювання і кримінально-правової охорони, який утворює складну соціально-економічну систему, що складається з окремих підсистем, які знаходяться у постійних відносинах і зв'язках один із одним. Зберігаючи свої діалектичні залежності і зв'язки зі своїм цілим, кожна з названих підсистем забезпечує належне функціонування всієї економічної системи України [4, с. 15]. Безумовно погоджуючись із тезою про складну нормативно-регулятивну структуру вітчизняних економічних відносин і поєднаний із нею блок кримінально-правової охорони цих відносин, додам, що у США подібна структура та її складові компоненти видаються на порядок складнішими. Основною причиною цього є об'єктивно більш розвинута модель ринкової економіки, яка постійно перебуває в режимі інноваційних і висококонкурентних змін, а також безпрецедентні обсяги обігу капіталу, рівні ділової активності та показники обігу товарів, послуг і робочої сили – причому як на національному (федеральному), так і на транснаціональному рівнях.

Вдалий і обґрунтовано критичний огляд ролі кримінально-правових засобів у протидії негативним проявам у сфері економіки пропонує В. О. Навроцький, коли розмірковує над конкретними проявами правового нігілізму, правового фетишизму та правового волюнтаризму в українському суспільстві щодо доцільності кримінально-правового регулювання національної економіки взагалі та конкретних меж такого регулювання зокрема. При цьому вчений послідовно обстоює позицію про те, що некримінальні способи поведінки в економіці повинні регламентуватися іншими заходами юридичного захисту, і в жодному разі не кримінально-правовими. І навпаки, не можна усувати застосування кримінально-правових заходів там і тоді, де вони необхідні. Український вчений пропонує раціональний висновок: «оскільки кримінально-правові заходи об'єктивно не можуть позитивно впливати на економічні процеси, то на них можна розраховувати лише у плані усунення окремих негативних наслідків економічної діяльності» [5, с. 628–632].

Порівняльний аналіз кримінального законодавства окремих держав дозволив Г. К. Смирнову охарактеризувати дві типові моделі організації кримінально-правового регулювання суспільних відносин у сфері економіки. Зокрема, перша модель властива країнам з розвинутою ринковою економікою, причому незалежно від їх належності до тієї чи іншої правової системи (романо-германської чи англо-американської). Ця модель уособлює високий ступінь конкретизації як кримінально-правового регулювання економічних відносин у цілому, так і конструювання окремих кримінально-правових норм. Зазвичай кримінальне законодавство економічно розвинутих країн не є суворо кодифікованим у нашому традиційному розумінні – так, наприклад, спеціальні правові норми, які встановлюють злочинність і караність діянь у сфері економіки імплементовані в законодавчі акти, що безпосередньо регламентують ті чи інші сфери підприємницької чи іншої економічної діяльності (комерційні, торгівельні, акціонерні, податкові, митні, антимонопольні та інші уложення, закони чи кодекси).

Друга модель, вважає науковець, передбачає достатньо низький ступінь деталізації кримінально-правового регулювання економічних відносин у цілому, а також мінімальну конкретизацію ознак складу окремих злочинів. За такої моделі, що є типовою для країн посткомуністичного простору, до кримінального закону включаються кримінально-правові норми, які містять бланкетні, абстрактні ознаки, у зв'язку з чим кожна така норма передбачає велику кількість суспільно небезпечних діянь. Відповідно і кримінальний закон містить значно меншу кількість статей, що закріплюють підстави відповідальності за економічні злочини [6, с. 23–25].

Загалом я підтримаю поділ кримінально-правового регулювання економічних відносин на ці дві моделі. Обстоювану згаданим вище дослідником тезу можна перевірити, зокрема, на прикладі встановлення кримінальної відповідальності за шахрайство. Так, якщо в Україні двома нормами про шахрайство в сфері економічної діяльності є ст. 222 КК (шахрайство з фінансовими ресурсами) та, у меншому обсязі, ст. 190 КК (загальна норма про шахрайство), то у США, для порівняння, таких норм налічується декілька десятків (банківське шахрайство, шахрайство з цінними паперами, фінансове шахрайство, поштове шахрайство, шахрайство у сфері банкрутства, шахрайство з використанням засобів зв'язку тощо).

Список бібліографічних посилань

1. McGrath J. How White-collar Crime Works. URL: <http://money.howstuffworks.com/white-collar-crime3.htm> (дата звернення: 20.02.2019).
2. Burges J. B. Considerations on the Law of Insolvency, with a Proposal for a Reform. Gale ECCO, 2010 (London, T. Cadell, 1783). 400 p.
3. Клепицкий И. А. Система хозяйственных преступлений. М. : Статут, 2005. 571 с.
4. Ужва Л. О. Кримінально-правова охорона економічної системи України і деяких країн зарубіжжя (порівняльне дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2004. 203 с.
5. Навроцкий В. З профессорской шухляди. Ивано-Франківськ : Фоліант, 2016. 705 с.
6. Смирнов Г. К. Ответственность за рейдерство, преступления в сфере учета прав на ценные бумаги и государственной регистрации. М. : Юрлитинформ, 2011. 152 с.

Одержано 03.03.2019

УДК 343.815

Юрій Миколайович КАНІБЕР,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВНИХ КОЛОНІЙ НА РЕЦИДИВНУ ЗЛОЧИННІСТЬ

Серед громадськості і науковців кримінологічного пулу завжди була актуальною і до певної міри аксіоматичною думка про те, що стан рецидиву злочинності дорослих в значній мірі визначається або корелюється з станом ефективності роботи виховних колоній для неповнолітніх, а недоліки і низька результативність роботи цих установ входять до